

Biedrības “Sabiedrība par atklātību – Delna”

STRATĒGIJA 2025

“Sabiedrības par atklātību – Delna” STRATĒGIJA 2025” ir dokuments, kas, ņemot vērā galvenās korupcijas tendences un izaicinājumus Latvijas kontekstā, definē biedrības “Sabiedrība par atklātību – Delna” (Delna) darbības stratēģiskos virzienus līdz 2025. gadam.

Delnas Stratēģiju pieņem biedrības Padome un īsteno Delnas darbinieki, eksperti, biedri un brīvprātīgie.

“Sabiedrība par atklātību – Delna” ir starptautiskās pretkorupcijas organizācijas *Transparency International* (TI) nodaļa Latvijā. TI ir dibināta 1993. gadā, Delna – 1998. gada 27. augustā kā TI Latvijas nodaļa. Šodien Delna ir Latvijas vadošā nevalstiskā organizācija pretkorupcijas jomā. Delnas mērķis ir veidot atklātu, taisnīgu un demokrātisku sabiedrību, kas ir brīva no korupcijas politikā, valsts un privātajā sektorā, kā arī personu savstarpējās attiecībās.

KORUPCIJA LATVIJĀ – GALVENĀS PROBLĒMAS, IZAIČINĀJUMI UN IESPĒJAS

Korupcija negatīvi ietekmē valsts attīstību un nacionālo drošību. Korupcijas problēma Latvijā un pasaulē nezaudē savu aktualitāti. Jaunākajā Globālā korupcijas barometra (GKB) pētījumā par ES valstīm, ko 2021. gada jūnijā publicēja starptautiskā pretkorupcijas organizācija *Transparency International*, 81% Latvijas respondentu piekrīt, ka korupcija valsts pārvaldē ir būtiska problēma. Tāpat 2022. gada janvārī publicētie Korupcijas uztveres indeksa (KUI) rezultāti liecina, ka Latvijas rādītājs, salīdzinot ar 2020. gadu, ir pieaudzis par 2 punktiem, sasniedzot 59 punktus (no 100). Lai arī pieaugumu varam vērtēt kā soli pareizā virzienā, Latvijas KUI ilgstoši atpaliek no citām Eiropas Savienības un Eiropas sadarbības un attīstības organizācijas valstīm (OECD). Turklāt šis pieaugums arī skatoties ilgtermiņā ir pārāk lēns un nerada pārliecību, ka Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam (NAP) noteikto mērķi – 2024. gadā sasniegt 64 punktus un 2027. gadā – 67 punktus, izdosies sasniegt.

Šie rezultāti lielā mērā ir saistīti ar sabiedrības uztveri par šķietamo varas un kontroles koncentrāciju politiskās un biznesa elites rokās. Pēc GKB rezultātiem 63% respondentu uzskata, ka valdību kontrolē dažas lielas interešu grupas, kas domā tikai par savām interesēm. Tikai 13% uzskata, ka valdība, pieņemot lēmumus, ņem vērā viņu viedokli. Tas liecina, ka politiskās atsvešinātības sajūta ir plaši izplatīta Latvijas sabiedrībā. Ievēlētjie pārstāvji un augstākā līmeņa valsts amatpersonas nestrādā kopējam labumam.

Delnas veiktā [KUI](#) un [GKB](#) rezultātu analīze sīkāk paskaidro šo problēmu un norāda uz galvenajiem izaicinājumiem, kurus būs jārisina nākamajos gados, kā arī uz iespējām tos risināt.

POLITISKĀ KORUPCIJA

Politiskā korupcija ir vislielākais izaicinājums. Politisko partiju finansēšanas modeļa reforma ir samazinājusi politisko partiju vajadzību paļauties uz privātajiem donoriem, taču tagad ir jānodrošina, lai daudz lielāko publisko līdzekļu apjomu, kas ir partiju rīcībā, tās izlieto efektīvi un veicina lielāku iedzīvotāju politisko līdzdalību. Latvija plāno pieņemt lobēšanas jeb interešu pārstāvības atklātības regulējumu, kas dod iespēju mainīt veidu, kādā pilsoniskā sabiedrība iesaistās politikā. Tāpat jāatzīmē, ka vēsturiski zemā pilsoņu līdzdalība Latvijas politikā ir radījusi vidi, kad partiju biedru savstarpējā konkurence ir vāja, kas līdz ar vāju partiju iekšējās demokrātijas kultūru apdraud politiskās elites atbildīgumu. Latvijā joprojām nepieciešams arī reformēt interešu konflikta atklāšanas un pārvaldīšanas sistēmu.

PUBLISKĀS FINANSES

Saskaņā ar GKB datiem, 50% respondentu uzskata, ka uzņēmumi izmanto kukuļus vai pazīšanos, lai iegūtu publisko iepirkumu līgumus, tādējādi pastiprinot aizdomas, ka korupcija Latvijas publiskajos iepirkumos joprojām ir plaši izplatīta. Šajā kontekstā ES Atveseļošanas fonda ietvaros Latvijai pieejamie līdzekļi ir uzlūkojami ne tikai kā iespēja, bet arī būtisks izaicinājums godīgiem publiskajiem iepirkumiem. Vienlaikus, lai gan milzīgais naudas apjoms palielinās risku, ka korumpētie gūs peļņu, atklāta un atbildīga uzraudzība un līdzekļu izlietošanas īstenošana var kļūt par iespēju Latvijai mazināt sociālo un ekonomisko nevienlīdzību un uzlabot uzticēšanos valsts iestādēm, kā arī celt to kapacitāti.

PAŠVALDĪBAS

Zemā iedzīvotāju dalība pašvaldību vēlēšanās 2021. gada jūnijā liecina par pieaugošu politisko atsvešinātību un nepilnvērtīgu līdzdalību. Vēlēšanas notika administratīvi teritoriālās reformas kontekstā, kas noteica to, ka krasi samazinās pašvaldību un ievēlēto pārstāvju skaits. Lai gan reformas galvenais mērķis ir palielināt pašvaldību efektivitāti, tas nozīmē arī pieaugošu pilnvaru koncentrāciju mazāka personu skaita rokās. Nepieciešams nodrošināt, lai jaunās pašvaldības būtu atklātas, iedzīvotājiem pieejamas un darbotos neatrauti no iedzīvotāju vajadzībām.

KORUPCIJAS IZMEKLĒŠANA UN PERSONU SAUKŠANA PIE ATBILDĪBAS

66% aptaujāto GKB uzskata, ka valdība nepietiekami apkaro korupciju. Senas un nesenas korupcijas lietas, kurās nav notiesājošu spriedumu, ir veicinājušas plaši izplatīto priekšstatu par nesodāmību. KNAB, Prokuratūrai un citām tiesībsardzības iestādēm trūkst resursu sarežģītu izmeklēšanu veikšanai. Paredzams, ka tas mainīsies līdz ar prokuratūras reformu un tiesu specializāciju ekonomiskajos noziegumos. 2021. gada martā darbu uzsāka Ekonomisko lietu tiesa, 2025. gadā ir plānots atklāt Tieslietu mācību centru jeb akadēmiju, kas nodrošinās tiesnešu, prokuroru un specializēto izmeklētāju kvalifikācijas uzturēšanu un attīstīšanu, kā arī viņu iemaņu un profesionālās kvalifikācijas atbilstību Eiropas līmenim.

NAUDAS ATMAZGĀŠANA

Pateicoties nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas apkarošanai (AML) caur banku sistēmu, kopš 2018. gada Latvija ir zaudējusi savu pievilcību kā nelikumīgu finanšu plūsmu centrs. AML noteikumu pastiprināšana un patiesā labuma guvēju reģistra ieviešana šobrīd ir vieni no galvenajiem ieročiem cīņā ar naudas atmazgātājiem. Tomēr ir parādījušies jauni izaicinājumi, kas saistīti ar jaunajām tehnoloģijām, piemēram, digitālajiem maksājumu pakalpojumiem un virtuālajiem aktīviem. ES nesēn ir paziņojusi par jaunu tiesību aktu paketi, ar kuru līdz 2026. gadam paredzēts pilnībā pārskatīt AML uzraudzību reģionā. Latvijai ir nepieciešams laikus uzsākt sagatavošanās darbus, lai pilnvērtīgi piedalītos likumdošanas procesā ES līmenī un palielinātu gatavību ieviest gaidāmos tiesību aktus.

DELNAS VĪZIJA, MISIJA UN VĒRTĪBAS

Delna pievienojas *Transparency International* (TI) tīkla definīcijai: "Korupcija ir uzticētās varas izmantošana privātam labumam". Ar integritāti jeb godprātību Delna saprot godīgumu, uzticību, doto solījumu pildīšanu, efektīvu un produktīvu darbu.

DELNAS VĪZIJA

Latvija ir atklāta, taisnīga un demokrātiska sabiedrība, kas ir brīva no korupcijas politikā, valsts un privātajā sektorā, kā arī personu savstarpējās attiecībās.

DELNAS MISIJA

Apturēt korupciju un veicināt atklātību, atbildību un godprātību visos sabiedrības līmeņos un nozarēs.

Lai īstenotu misiju, Delna izglīto sabiedrību, veicina valsts un privātā sektora godprātību un atklātību, stiprina pretkorupcijas kopienu.

DELNAS VĒRTĪBAS

- Demokrātija
- Atklātība
- Atbildīgums
- Godīgums
- Solidaritāte
- Drosme
- Taisnīgums

DELNAS MĒRĶI 2021.–2025. GADAM

Lai risinātu iepriekš izklāstītos izaicinājumus un izmantotu minētās iespējas, līdz 2025. gada beigām Delna strādās pie trīs plašu mērķu sasniegšanas:

1. **Stiprināt tiesisko un normatīvo regulējumu, lai nodrošinātu caurskatāmību, atbildību un līdzdalību varas īstenošanā.** Tas ietver centienus panākt, lai tiktu pieņemti kvalitatīvi likumi un noteikumi, kas garantē, ka publisko lēmumu pieņemšana (saistībā ar likumdošanu, politikas veidošanu un valsts resursu piešķiršanu) ir atklāta un efektīva, sabiedrības interesēs un balstās labas pārvaldības principos.
2. **Veicināt kolektīvo rīcību un sociālo uzraudzību, lai aizsargātu kopējo labumu.** Tas nozīmē veicināt pilsoņu līdzdalību varas īstenošanas uzraudzībā un nodrošināt viņu pastāvīgu līdzdalību valsts un pašvaldību lēmumu pieņemšanā. Tas ietver arī aicinājumu uzņēmumiem savā darbībā ievērot godprātību.
3. **Veicināt tehnoloģisko inovāciju izmantošanu cīņā pret korupciju.** Tas ietver atbalstu tam, lai valdība, pilsoniskā sabiedrība un žurnālisti izmanto atvērtos datus un jaunās tehnoloģijas, lai veiksmīgāk novērstu, izmeklētu, atklātu, sauktu pie atbildības un sodītu koruptīvas darbības.

Delnas stratēģiskie virzieni un darbības plāns ietver atbildību arī ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķiem un tās apakšmērķiem:

- 16. mērķis. Veicināt miermīlīgu un iekļaujošu sabiedrību ilgtspējīgai attīstībai, nodrošināt taisnīgas tiesas pieejamību visiem un izveidot efektīvas, atbildīgas un iekļaujošas institūcijas visos līmeņos.
  - 16.5. Ievērojami samazināt visu veidu korupciju un kukuļdošanu.
  - 16.7. Nodrošināt elastīgu, iekļaujošu, iesaistošu un pārstāvniecisku lēmumu pieņemšanu visos līmeņos.

DELNAS RĪCĪBAS VIRZIENI UN UZDEVUMI

Lai īstenotu stratēģiju, Delna sadarbojas ar tiem, kas vēršas pret korupciju un atbalsta atklātību: Delnas biedri un atbalstītāji, tiesībsargājošās un citas publiskā sektora iestādes, uzņēmumi, starptautiskās organizācijas u.c.

Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, Delna strādās pie šādiem uzdevumiem:

1. PĀRREDZAMĀKA, ATBILDĪGĀKA UN IEKĻAUJOŠĀKA POLITIKA

- 1.1. Veicināt, lai tiktu pieņemts lobēšanas jeb interešu pārstāvības atklātības regulējums, kas ietver šādus elementus: i) plašu tvērumu, kas iekļautu valsts un reģionālā līmeņa iestādes; ii) plašu "lobēšanas" un "lobētāja" definīciju, kas aptvertu visas interešu grupas publiskajā telpā; iii) viegli lietojamu un tehnoloģiski mūsdienīgu lobēšanas reģistru; un iv) atbilstošas sankcijas, lai nodrošinātu regulējuma pienācīgu īstenošanu.
- 1.2. Veicināt papildu noteikumu pieņemšanu, lai nodrošinātu likumdošanas un lēmumu pieņemšanas procesa pārredzamību Saeimā, valdībā un pašvaldībās, tostarp vieglu un vienkāršu piekļuvi "likumdošanas pēdām" un ētikas standartiem lēmumu pieņēmēju saskarsmē ar lobētājiem.

- 1.3. Uzraudzīt jaunā politisko partiju finansēšanas modeļa ietekmi un nodrošināt, ka valdība izveido atbilstošus mehānismus, lai sabiedrība varētu uzraudzīt politisko partiju publisko līdzekļu izlietojumu.
- 1.4. Iestāties par valsts amatpersonu interešu un tīrību deklarēšanas sistēmas modernizāciju, tostarp par lietotājam draudzīga informācijas atklāšanas portāla izstrādi, kā arī uz datiem balstītiem rādītājiem, lai novērtētu interešu konflikta riskus.
- 1.5. Spēcināt politisko partiju iekšējo demokrātiju un palielināt partiju biedru izpratni par partiju un to apvienību lēmumu pieņemšanas procesiem.

2. PUBLISKO RESURSU PĀRVALDĪBA KOPĒJAM LABUMAM

- 2.1. Palielināt publisko iepirkumu datu pieejamību, pilnīgumu un kvalitāti tā, lai tos varētu rūpīgi pārbaudīt visos publiskā iepirkuma posmos, tas ietver arī progresīvu digitālo rīku izstrādes veicināšanu, lai atklātu pārkāpumus.
- 2.2. Veicināt tehnoloģiskus risinājumus publiskā iepirkuma procedūru, infrastruktūras projektu un ES fondu izdevumu, tostarp Atveseļošanas un noturības plānam piešķirto līdzekļu masveida, kā arī stratēģisku publisko ieguldījumu mērķtiecīgai uzraudzībai (arī izmantojot Integritātes Paktus).
- 2.3. Uzlabot uzraudzības iestāžu spēju novērst un atklāt korupciju, favorītismu un interešu konfliktu publiskajos iepirkumos.
- 2.4. Veicināt starptautisku pārredzamības, atbildības un līdzdalības standartu un labās prakses pārņemšanu ikgadējā valsts budžeta projekta izstrādē un apstiprināšanā.

3. MAZINĀT NETĪRĀS NAUDAS PLŪSMAS

- 3.1. Sadarboties ar AML iestādēm, analizējot jaunus "naudas atmazgāšanas" riskus un problēmas, ko rada jauno tehnoloģiju, piemēram, virtuālo aktīvu un finanšu tehnoloģiju (FinTech) pakalpojumu, izmantošana, kā arī izstrādājot atbilstošus pasākumus to novēršanai.
- 3.2. Sadarboties ar Uzņēmumu reģistru, lai Latvija kļūtu par vienu no pasaules līdervalstīm patiesā labuma guvēju atklātības jomā, tostarp izstrādājot mūsdienu tehnoloģijās balstītu patiesā labuma guvēju reģistru un izmantojot mūsdienu analītiku, lai pārbaudītu tajā esošo informāciju.
- 3.3. Stiprināt nefinanšu starpnieku (profesionālo pakalpojumu sniedzēju) AML uzraudzību un panākt lielāku atklātību to darbībā un attiecībās ar finanšu iestādēm Latvijā un visā pasaulē.
- 3.4. Veicināt to, ka Latvijas valdība izstrādā kvalitatīvu nacionālo pozīciju gaidāmajām sarunām par jauno ES AML tiesību aktu kopumu, kas ļautu jēgpilni un kompetenti piedalīties lēmumu pieņemšanā un pēc tiesību aktu apstiprināšanas tos bez kavēšanās ieviest.

4. IEDZĪVOTĀJIEM TUVĀKAS PAŠVALDĪBAS

- 4.1. Veicināt, lai jaunizveidotās pašvaldības nodrošinātu iedzīvotājiem lielāku atklātību – atbilstošus kanālus informācijas iegūšanai par lēmumu pieņemšanu, publisko līdzekļu sadali, pretkorupcijas programmām, pašvaldībām piederošo uzņēmumu pārvaldību.
- 4.2. Veicināt iedzīvotāju iespējas iesaistīties pašvaldību lēmumu pieņemšanā, līdzdalības budžeta veidošanā, vēlēšanās u.c.

5. ATBILDĪGĀKA UZŅĒMĒJDARBĪBA

- 5.1. Delnas iniciatīvas *Alianse pret korupciju Latvijā* ietvaros izveidot pastāvīgu dialogu ar uzņēmumiem un biznesa organizācijām, lai to darbībā ieviestu atklātības un atbildības standartus, tostarp atbilstošu informācijas atklāšanu par to darbību, pretkorupcijas plāniem, īpašumtiesību struktūrām un interešu pārstāvības politiku.
- 5.2. Veicināt ētikas standartu pieņemšanu attiecībā uz privātā sektora un profesionālu sabiedrisko attiecību firmu lobēšanu un iesaistīšanos politikā.

6. EFEKTĪVĀKA UN ATSAUCĪGĀKA TIESĪBAIZSARDZĪBAS IESTĀŽU RĪCĪBA KORUPCIJAS APKAROŠANĀ

- 6.1. Veicināt datu stratēģisku izmantošanu korupcijas gadījumu novēršanai, atklāšanai, izmeklēšanai un sodīšanai, tostarp izstrādājot oficiālu "Atvērto datu stratēģiju korupcijas apkarošanai".
- 6.2. Sekmēt visaptveroša Prokuroru ētikas kodeksa pieņemšanu un iedzīvināšanu, kā arī iekšējās pretkorupcijas politikas izstrādi un ieviešanu.
- 6.3. Veicināt digitālu rīku izstrādi, lai sabiedrība varētu uzraudzīt tiesu sistēmas efektivitāti.
- 6.4. Spēcināt tiesībsardzības iestāžu savstarpējo sadarbību.

7. SPĒJĪGĀKI UN DROSMĪGĀKI PILSOŅI

- 7.1. Stiprināt pilsoniskās sabiedrības organizāciju, tostarp vietējā līmeņa organizāciju pretkorupcijas spējas, organizējot mērķtiecīgas apmācības un nodrošinot informatīvos resursus.
- 7.2. Iestāties par trauksmes celšanas regulējuma pienācīgu īstenošanu valsts pārvaldē un privātajā sektorā, trauksmes celšanas kultūras maiņu un iedzīvināšanu Latvijas sabiedrībā.
- 7.3. Izglītēt jauniešus par godprātības principiem un veicināt viņu pilsonisko līdzdalību, kā arī spēju atpazīt un iestāties pret korupciju tālākās dzīves gaitās.
- 7.4. Uzlabot iedzīvotāju spējas uzraudzīt valsts ieguldījumu pārvaldību un ES finansēto projektu ieviešanu, izmantojot Integritātes paktus.

Delna ir starptautiskās pretkorupcijas organizācijas *Transparency International* nodaļa Latvijā, un izstrādājot Delnas stratēģiju, esam izvērtējuši tās saderību ar TI stratēģiju 2030. gadam. TI definēto uzdevumu pārskats, lai īstenotu stratēģijas mērķus, ietver 7 punktus:

1. Publisko resursu aizsardzība. Jānodrošina risinājumi, kas veicina godīgus iepirkumus Covid-19 pandēmijas un tai sekojošās recesijas laikā, kā arī citu iespējamu krīžu apstākļos. Jāizmanto tehnoloģiju sniegtās iespējas, lai nodrošinātu iespēju sabiedrībai sekot līdzi valsts resursu izlietojumam.

2. Netīrās naudas plūsmu pārtraukšana. Jāierobežo neregistrētu un slepenu maksājumu veikšana, kā arī jāpēta, kādi mehānismi nodrošina iespējas veikt šādus darījumus (t. sk. pārrobežu). Jāsadarbojas ar žurnālistiem, tehnoloģiju ekspertiem un valsts sektoru, lai atklātu likuma nepilnības, kas iedrošina veikt šādas darbības. Mērķtiecīgi jāseko starptautisko institūciju izstrādātām vadlīnijām, lai nodrošinātu reformas un stiprinātu likuma varu un atbilstību riskiem. Svarīgi arī palielināt atbildību par koruptīvām darbībām, t.sk. indivīdiem, kas darbojas kā vidutāji naudas atmazgāšanā.

3. Integritātes stiprināšana politikā. Jāmazina iespēja iegūt ietekmi nelegitīmā veidā vēlēšanās un amatu apstiprināšanā, veicinot partiju finansējuma atklātību, t. sk. legālā finansējuma caurskatāmību sabiedrībai saprotamā veidā. Jānodrošina valsts sektora lēmumu pieņemšanas procesa atklātība. Valsts sektorā strādājošie un vēlēšanās amatpersonas ir jāizglīto, kā arī jānodrošina iespēja pieņemt lēmumus, par kuriem sabiedrība ir tiesīga prasīt atbildību.

4. Integritātes veicināšana biznesā. Mērķtiecīgi jāstiprina savstarpējās saites uzņēmēju vidū, palīdzot ar labākās pārvaldības prakses pārņemšanu. Jāveicina trauksmes cēlēju aizsardzība, kā arī jāstiprina uzņēmumu vadītāju un valdes atbildība par negodprātīgi pieņemtiem lēmumiem.

5. Likuma varas spēcīgāšana. Jāstiprina institūciju kapacitāte, lai atbildīgās institūcijas varētu savās atbildības sfērās darboties neatkarīgi, identificēt riskus, notikušus pārkāpumus un pārkāpējus saukt pie atbildības. Nepieciešams veicināt pārrobežu sadarbību, panākot tiesu varas attīstību un nodrošinot labākās prakses pārņemšanu.

6. Pilsoniskās sabiedrības spēcīgāšana. Jāiesaista sabiedrība, lai veicinātu valsts un privātā sektora atbildību, nodrošinot aizsardzību trauksmes cēlējiem, žurnālistiem, pilsoniski aktīviem cilvēkiem. Ir jāpastāv iespējai ziņot un vērst uzmanību par nelikumībām, neriskējot ar dzīves kvalitātes pasliktināšanos.

7. Veicināt iedzīvotāju līderību, vēršoties pret korupciju. Jāizglīto nākotnes līderi, jānodrošina iespējas mācīties dažādu sociālo un ekonomisko grupu pārstāvjiem. Svarīgi skatīt iespējas sadarboties ar citām nevalstiskajām organizācijām, lai radītu iespējas neformālai izglītībai par korupciju, atklātību un biznesa praksi.